

प्र01 : निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न 1 अंक का है, उसके चार विकल्प दिए जा रहे हैं, सही विकल्प चुनकर लिखिए — (16 X 1 =16)

- (i) अस्माकं आकूतिः कीदृशी स्यात् ?
(क) असमानी (ख) समानी (ग) औषधीः (घ) माध्वीः ।
- (ii) राक्रः केषां राजा आसीत् ?
(क) मीनानां (ख) वायसानां (ग) देवानां (घ) मनुष्याणां ।
- (iii) कीदृशं भोजनं श्लेष्माणं परीहसयति ?
(क) उष्णं (ख) स्निग्धं (ग) शीतम् (घ) द्रुतम् ।
- (iv) देहिनां का स्वभावजा भवति ?
(क) श्रद्धा (ख) आयुः (ग) राजसी (घ) तामसी ।
- (v) आत्मा कतिविधः ?
(क) त्रिविधः (ख) द्विविधः (ग) चतुर्विधः (घ) पञ्चविधः ।
- (vi) निष्कटकेषु का आहिता ?
(क) संस्कृतोद्यानदूर्वा (ख) विश्वशान्तिः (ग) कण्टकिनी (घ) राजनीति ।
- (vii) भवानीदत्तः कं दूरभाषेण आह्वयति ?
(क) सोमधरं (ख) सिन्धु (ग) रत्नां (घ) वैधम् ।
- (viii) सात्विकाः देवान् यजन्ते ? (रेखाङ्कितं प्रश्ननिर्माणं कुरुत)
(क) कम् (ख) केषाम् (ग) कान् (घ) के ।
- (ix) विदुरायाः पुत्रः सिन्धुराजेन पराजितः अभवत् ? (रेखाङ्कितं प्रश्ननिर्माणं कुरुत)
(क) केन (ख) कस्य (ग) कस्मै (घ) कः ।
- (x) रोहसेनः चारुदत्तस्य पुत्रः आसीत् । (रेखाङ्कितं प्रश्ननिर्माणं कुरुत)
(क) कस्मै (ख) कस्मात् (ग) कस्याः (घ) कस्य ।
- (xi) उष्णं हि भुज्यामानं । (रिक्तस्थानं पूरयत)
(क) स्वदते (ख) भुज्यमानं (ग) उदीरयति (घ) भुज्जीत ।
- (xii) मनः प्रत्यात्मनियतत्वात् परमाणुरूपं नित्यं च । (रिक्तस्थानं पूरयत)
(क) त्रिविधम् (ख) परमाणुरूपः (ग) अनन्तम् (घ) द्विविधं ।
- (xiii) “अष्टाङ्ग हृदयम्” के लेखक कौन है ?
(क) सुश्रुत (ख) चरक (ग) धन्वन्तरि (घ) वाग्भट्ट ।
- (xiv) अथर्ववेद के ऋत्विज् का क्या नाम है ?
(क) होता (ख) ब्रह्मा (ग) अध्वर्यु (घ) उद्गाता ।
- (xv) रामायण में कितने काण्ड हैं ?
(क) 5 (ख) 6 (ग) 7 (घ) 8
- (xvi) अष्टाध्यायी के लेखक कौन हैं ?
(क) माघ (ख) महर्षि वेदव्यास (ग) महर्षि पाणिनि (घ) भवभूति ।

खण्ड-ख (अ) अपठितांश-अवबोधनम्

प्र0 2: अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नामुत्तराणि लिखत —

भारतद्वारं प्रसिद्ध स्मारकं वर्तते । वीराणां बलिदानस्य पुण्यस्मृति- स्थलमिदम् । अस्मिन् द्वारे वीराणां नामानि उत्कीर्णानि सन्ति । इदम् ऐतिहासिकं स्थलं दृष्ट्वा जनाः नतमस्तकाः भवन्ति । भारतद्वारं परितः हरिताः वृक्षाः शोभन्ते । देश-विदेशेभ्यः आगताः जनाः भारतद्वारं द्रष्टुम् आगच्छन्ति । एतत् द्वारं सर्वान् आकर्षयति । विस्तृताः स्वच्छाः मार्गाः हरिताः वृक्षाः अस्य शोभां वर्धन्ते । भारतद्वारस्य पार्श्वे “बोटक्लब” इति पर्यटनस्थलम् अस्ति । अवकाशदिवसे तु जनाः परिवारेण सह अत्र आगच्छन्ति । अत्रागत्य सहभोजनं कुर्वन्ति । रात्रौ विधुददीयकानां प्रकाशैः प्रकाशितं भारतद्वारं दूरात् एव सुशोभते । भारतद्वारं भारतस्य गौरवम् अस्ति ।

प्रश्ना : (क) एकपदेन उत्तरत -

(8 X 1 =8)

- (i) भारतद्वारं परितः के शोभन्ते ?
- (ii) भारतस्य गौरवं किम् ?
- (ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत -
- (iii) भारतस्य शोभां के-के वर्धन्ते ?
- (iv) कैः प्रकाशितं भारतद्वारं दूरादेव शोभते ?
- (v) "प्रकाशितम्" इति पदं कस्य विशेषणपदम् अस्ति ?
- (vi) "निशायाम्" इत्यर्थे अत्र किं पदं प्रयुक्तम् ?
- (vii) "आगच्छन्ति" इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
- (viii) अस्य गद्यांशस्य उपयुक्तं लिखत ?

खण्ड - (आ) स्वनात्मक- कार्यम्

प्र03: महाकविकालिदासस्योपरि अनुच्छेदं लिखत ।

(4)

अथवा

महाकवि भारवयपरि अनुच्छेदं लिखत ।

प्र04: अभिज्ञानशाकुन्तलस्य वैशिष्ट्यमधिकृत्य निर्दिष्ट शब्दसाहाय्येन ज्येष्ठभ्रातरं प्रति पत्रं लिखत - (4)

सहायक शब्दाः

कालिदासस्य, महाभारतात्, दुर्वासा, शाकुन्तलोपाख्यानः, शापस्य, पितृगमनम्, चतुर्थाङ्के, वार्षिकोत्सवः भरतः ।

अथवा

स्वप्नवासवदत्तस्य वैशिष्ट्यमधिकृत्य पितरं प्रति पत्रं लिखत ।

खण्ड -ग अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

प्र05 (क) निम्नलिखित में से किन्हीं चार वर्णों के उच्चारण स्थान लिखें :-

न्, ऋ, य, घ, व, म ।

4 x ½=2

(ख) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन शब्दों की संधि या संधिविच्छेद करें :-

3 x 1 = 3

कः + अपि, तत्रैव, इति + आलोच्य, देवालयः, उत + चारणम् ।

(ग) निम्नलिखित में से किन्हीं 4 में उचित विभक्ति लगाकर रिक्तस्थानों की पूर्ति करें :- 4 x 1 = 4

- (i) भवन्तु सुखिनः । (सर्व)
- (ii) कृष्णः सुदामा च द्वौआसताम् (सखि)
- (iii) गोपालःपयः दोग्धि । (गो)
- (iv) अस्माकं पुरुषाः महान्तः आसन् । (पूर्व)
- (v) लता परीक्षायौ आसीत् । (प्रथम)

(घ) निम्नलिखित में से किन्हीं 4 वाक्यों में उचित क्रिया/धातु लगाकर रिक्तस्थानों की पूर्ति करें :-

4 x 1 = 4

- (i) मेघाः गर्जन्ति मयूराः च । (नृत लट् लकार)
- (ii) छात्राः आचार्यम् । (नम लङ् लकार)
- (iii) अहं सस्कृतं । (पठ लृट् लकार)
- (iv) वयं देशभक्ताः । (भू विधिलिङ् लकार)
- (v) अधुतान्वं गृहं । (गम् लोट् लकार)

प्र0 6: (क) निम्नलिखित उचित अव्ययों को चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति करें :-

4 x ½=2

शनैः, हयः, पुरा, सहसा ।

- (i) संस्कृतभाषालोकभाषा आसीत् ।
- (ii) पिपीलिकाचलति ।
- (iii)वीरवासरः आसीत् ।
- (iv)क्रियां न विदधीत ।

- (ख) निम्नलिखित में से किन्ही चार के प्रकृति-प्रत्यय विभाग करें :- 3 x 1 = 3
 हतः, स्पर्धमानम्, परित्यज्य, गन्तुम् कुमारी ।
- (ग) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन समस्त पदों का विग्रह करके समास का नाम लिखे :- 3 x 1 = 3
 उपकण्णम्, अनुचितः, नवरात्रम्, शब्दार्थौ, महापुरुषः ।
- (घ) निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके लिखें - 4 x ½ = 2
- (i) ग्रामसय उभयतः नदी वहति ।
 (ii) सः नेत्रात् काणः अस्ति ।
 (iii) मां मोदकानि रोचन्ते ।
 (iv) बालकः सर्पेण बिभेति ।

खण्ड - घ (अ)
(पठितांश अवबोधनम्)

प्र07: अधोलिखित गद्यांश पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुचराणि लिखत:-
 अधकदाचित् सत्वानां भाग्यवैकल्यात् प्रमादाच्च सम्यग् देवो न ववर्ष । वृष्टे : अभावे तत् सरः कदम्ब
 कुसुम-गौरवेण नवसलिलेन यथापूर्वम् न परिपूर्णम् जातम् । क्रमेण च उपगते निदाधकालेऽन्धिम कर किरणैः
 अभितरतया आपीयमानम् तत् सरः लघुपल्वलपिवाभवत् ।

- प्रश्ना : 4 x 1 = 4
- (क) एक पदेन उचरत :-
 (i) नवसलिलेन किं न पूर्ण जातम् ?
 (ख) पूर्ण वाक्येन अचरत-
 (ii) देवः केन कारणेन न ववर्ष ?
 (ग) यथानिर्देशम् उचरत :-
 (iii) "ग्रीष्म" शब्दस्य अत्र पर्यायशब्दः कः ?
 (iv) "अभिवरतया धरण्यां" इति पदयोः विशेष्यपदं किम् ?
 या
 (v) "देवो न ववर्ष" शनि वाक्य क्रियापदं किम् ?

प्र0 8: अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितानाम् प्रश्नानामुत्तराणि लिखत :- 4 x 1 = 4
 समानी वः आकूतिः समाना हृदयानि वः ।
 समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासनि ।।

- प्रश्नाः
- (क) एक पदेन उत्तरत :-
 (i) अस्माकम् आकूति कीदृशी स्यात् ?
 (ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :-
 (ii) अस्माकम् के-के समानी स्यात् ?
 (ग) यथानिर्देशम् उत्तरत :-
 (iii) "संकल्प" इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?
 (iv) "समाना हृदयानि" इति पदयोः विशेषणपदं किम् ?
 या
 (v) "तथा" इति पदस्य विलोमपदं किम् ?

प्र09: अधोलिखितम् नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत :- 4 x 1 = 4
 (ततः प्रविशति दारकं गृहीत्वा रदनिका ।)
 रदनिका- एहि वत्स । शकटिकया क्रीडावः ।
 दारकः - (सकरुणम्) रदनिके । किम् मम एतया मृत्तिका
 शकटिकया ? तामेव सौवर्णशकटिकां देहि ।
 रदनिका - (सनिर्वेदं निःश्वस्य) जात । कुतोऽस्माकं सुवर्ण
 व्यवहारः? तातस्य पुनरपि ऋद्ध्या सुवर्णशकटिकया
 क्रीडिष्यसि । आर्याया वसन्तसेनायाः समीपमुपसपिष्यामि ।

प्रश्नाः—

(क) एक पदेन उत्तरतः—

(i) दारकः किं याचति ?

(ख) पूर्णवाक्येन अतरतः

(ii) रदनिका कस्याः समीपम् गन्तुम् इच्छति ?

(क) यथानिर्देशम् उत्तरतः—

(iii) “आर्यायाः वसन्तसेनायाः” इति पदयोः विशेषणपदं किम् ?

(iv) “बालकम्” इति पदस्य स्याने किं पर्यापदं प्रयुक्तम् ?

(v) “एहि वत्स” । अत्र क्रियापदं किम् ?

प्र010: अधोलिखितानां कयोः द्वयोः सप्रसंगं भावार्थं स्पष्टीकुरुतः—

2 X 2 = 4

(क) न केवनं रूपं शीलमपि तर्कयामि ।

(ख) भो जागृतास्मि क्व धनुः क्व खड्गः उन्निष्ठोष्ठं सुरन सिंहः ।

(ग) तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ।

खण्ड — घ (आ)

(संस्कृत साहित्यस्योतिहासः)

प्र011: निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए :—

2½ X 2 = 5

1. महाभारत

2. ऋग्वेद

3. प्रो० निवासरथ

प्र012: निम्न में किन्हीं दो शब्दों पर नाट्यकीय शब्दावली लिखिए:—

1. नान्दी

2. नेपथ्य

3. भरतवाक्यम् ।

2 X 2 = 4

विषय –संस्कृतम्
कक्षा – एकादशी (10+1)
प्रश्न-पत्र प्रारूपः

पूर्णाङ्कः 80

खण्ड का नाम	अंक	अंक	अंक	अंक	अंक	कुल अंक
खण्ड –क वस्तुनिष्ठ-प्रश्नाः	—	—	—	—	—	16
खण्ड-ख (अ)अपठितांश-अवबोधनम्	—	8	—	—	—	8
खण्ड-ख (आ) रचनात्मकं –कार्यम्	—	—	—	—	2	8
खण्ड-ग अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	12	17	—	—	—	23
खण्ड-घ(अ) पठितांश-अवबोधनम्	—	12	2	—	—	16
खण्ड-घ(आ) संस्कृत साहित्यस्येतिहासः	—	—	2	2	—	9
कुल अंक	12X 0.5=6	53X1=53	4 X 2=8	2X2 =6	2X4 =8	80

विषय-संस्कृतम्
कक्षा – एकादशी
ब्लू प्रिन्ट
खण्डशः अंक विभाजनम्

पूर्णाङ्कः 80

प्र0संख्या	खण्ड	प्रश्नाः	विवरणम्	अंकः
01	खण्ड-क	वस्तुनिष्ठ प्रश्नाः	प्रश्नाः = 16	16 x 1=16
02	खण्ड-ख (अ)	अपठितांश-अवबोधनम्	प्रश्नाः = 08	08 x 1=08
03	खण्ड-ख (आ)	रचनात्मकं कार्यम् निबन्ध लेखनम्	प्रश्नाः = 01	01x 4=04
04		पत्र लेखनम्	प्रश्नाः = 01	01x 4=04
05	खण्ड-ग	अनुप्रयुक्त व्याकरणम् उच्चारण स्थान	प्रश्नाः = 04	04x0.5=04
		सान्धव सन्धिवेद शब्द रूप	प्रश्नाः = 03 प्रश्नाः = 04	03x 1=03 01x 4=04
		धातु रूप	प्रश्नाः = 04	04x 01=04
06		अव्यय शब्द प्रकृति प्रत्यय	प्रश्नाः = 04 प्रश्नाः = 03	04x0.5=02 03x01= 03
		स्मास प्रकरण शुद्धि संशोधन	प्रश्नाः = 03 प्रश्नाः = 04	03x01= 03 04x0.5= 02
07	खण्ड-घ(अ)	गद्यांश आधारित प्रश्नोत्तर	प्रश्नाः = 04	04x01= 04
08		पद्यांश आधारित प्रश्नोत्तर	प्रश्नाः = 04	04x01= 04
09		नाट्यांश आधारित प्रश्नोत्तर	प्रश्नाः = 04	04x01= 04
10		सरलार्थ कार्यम्	प्रश्नाः = 02	02x02= 04
11	खण्ड-घ(आ)	संस्कृत साहित्यस्यमतिहासः संक्षिप्त टिप्पणी	प्रश्नाः = 02	02x2.5= 05
12		नाटकीय शब्दावली	प्रश्नाः = 02	02x2= 04
			कुल अंकाः	80